

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 373.2:37.091.21-058.64(075)

ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ
ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОДИН
УЧАСНИКІВ АТО І ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБTHE USE OF CHILDREN'S FOLKLORE IN THE EDUCATION AND
DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN FROM THE FAMILIES OF
ATO PARTICIPANTS AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS

С. І. Поворознюк

Актуальність теми дослідження. Важливість виявлення виховного потенціалу дитячого фольклору в роботі з дітьми дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб зумовлена необхідністю оновлення психолого-педагогічних підходів до виховання та розвитку дітей цих категорій, зокрема із використанням етнокультурних засобів.

Постановка проблеми. У статті обґрунтовано ефективність використання дитячого фольклору в роботі з дітьми дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб, з метою створення комфортного виховного середовища для відновлення в дітей означеної категорії емоційної рівноваги, активізації їхнього духовного та творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості використання дитячого фольклору у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку досліджували такі науковці та педагоги, як А. Богуш, Н. Лисенко, І. Луценко, Г. Довженко, Т. Полковенко, В. Угровата, Я. Омелченко, Г. Котломанітова, Н. Сивачук, С. Росовецький та ін.

Постановка завдання. Необхідно охарактеризувати

Urgency of the research. The importance of identifying the educational potential of children's folklore when dealing with children of preschool age from the families of ATO participants and internally displaced persons is conditioned by the need to update psychological and pedagogical approaches to the education and development of children of these categories, in particular, using ethno-cultural ways.

Target setting. The article justifies the effectiveness of the use of children's folklore in work with preschool children from the families of ATO participants and internally displaced persons in order to create a comfortable educational environment for the recovering of children belonging to this category regarding emotional balance, activation of their spiritual and creative potential.

Actual scientific researches and issues analysis. Peculiarities of the use of children's folklore in the education and development of children of preschool age were investigated by the following scientists and pedagogues: A. Bogush, N. Lysenko, I. Lutsenko, G. Dovzhenko, T. Polkovenko, V. Ugrovata, Y. Omelchenko, G. Kotlomanitova, S. Rosovetskyi, N. Syvachuk and others.

The research objective. It is necessary to characterize the purpose

призначення та особливості застосування у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб усних народних творів для дітей, а саме: колискових пісень, забавлянок, примовок, пісень-казок, жартівливих пісень і небилиць.

Виклад основного матеріалу. Діти з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб є надзвичайно психологічно вразливими, тому необхідно забезпечити їм емоційно комфортне середовище виховання і розвитку, сприяти відновленню емоційної стабільності та рівноваги. Колискова пісня є ефективним етнокультурним засобом подолання тривожних почуттів, які нерідко охоплюють дитину дошкільного віку, створення атмосфери любові, ніжності, затишку та заспокоєння у процесі її виховання та розвитку. За допомогою забавлянок, примовок, жартівливих пісень вихователь може створити невимушену позитивну атмосферу, і відповідно пришвидшити процес ресоціалізації дітей означених категорій у нових умовах або обставинах, організувати комфортне середовище для відновлення їхньої емоційної рівноваги. Для подолання негативних наслідків пережитих дітьми психотравматичних ситуацій, зняття стану внутрішньої напруженості, емоційної тривожності та подальшого формування в них емоційного стану внутрішньої рівноваги, бадьорості, доцільно використовувати пісні-казки. Допоміжним етнокультурним засобом створення невимушеного комунікативного середовища, подолання пригніченого емоційного стану дітей із родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб є небилиці.

Висновки. У процесі виховання та розвитку дітей дошкільного віку

and peculiarities of the application in the education and development of children of preschool age from the families of ATO participants and internally displaced persons of folklore for children, in particular lullabies, amusements, hymns, songs, fairy tales, humorous songs and fables.

The statement of basic materials. Children from families of ATO participants and internally displaced persons are extremely psychologically susceptible. Therefore, it is necessary to provide them with an emotionally comfortable environment for education and development, to promote the restoration of emotional stability and equilibrium. A lullaby is an effective ethno-cultural tool to overcome disturbing feelings that often cover a child of preschool age, creating an atmosphere of love, tenderness, cosiness and calm in the process of her education and development. With the help of amusements, tricks, humorous songs, an educator can create a relaxed and positive atmosphere and, accordingly, accelerate the process of re-socialization of children of these categories in new conditions or circumstances, to organize a comfortable environment for the restoration of their emotional balance. To overcome the negative consequences of children psychotraumatic situations, the elimination of a state of internal tension, emotional anxiety and the subsequent formation of emotional state of internal balance, vivacity, it is recommended to use song-fairy tales. Fables are considered to be an additional ethno-cultural tool for creating a relaxed communicative environment, overcoming the depressed emotional state of children from the families of ATO participants and internally displaced persons.

Conclusions. In the process of educating and developing children of

ефективним є використання усіх жанрів усної народної творчості, і зокрема дитячого фольклору. Особливого значення такі твори набувають у роботі з дітьми із родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб, оскільки виступають продуктивним засобом їх соціокультурного виховання. Завдяки народним пісням, зокрема, колисковим, забавлянкам, примовкам, жартівливим пісням, пісням-казкам, небилицям створюється комфортне виховне середовище, в якому дитина ознайомлюється з музичною спадщиною рідного народу, формує свій музично-естетичний смак, розвиває мовленнєво-комунікативні здібності засобами рідної мови, відповідно збагачує свої знання про рідний край і виховується в національно-патріотичному дусі.

Ключові слова: виховання, розвиток, дитячий фольклор, діти дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб.

preschool age, the use of all genres of oral folklore, and in particular children's folklore, is effective. Particular importance of such publications is acquired in work with children from families of ATO participants and internally displaced persons, as they act as a productive technique of their social and cultural education. As a result of applying folk songs, in particular lullabies, amusements, bywords, humorous songs, fairy tales, and fables, a comfortable educational environment is created in which the child is acquainted with the musical heritage of the native people, creates the musical and aesthetic taste, develops speech and communicative abilities by means of the native language and, respectively, enriches a knowledge of the native land and trains in a national patriotic spirit.

Keywords: education, development, children's folklore, children of preschool age from the families of ATO participants and internally displaced persons.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку Української держави, одночасно з потребою докорінно реформувати освітню систему загалом, особливого значення набула проблема створення необхідних психолого-педагогічних умов для супроводу та підтримки нових категорій дітей, а саме «дітей із родин учасників АТО» та «дітей із родин внутрішньо переміщених осіб». Важливість оновлення психолого-педагогічних підходів до виховання та розвитку дітей дошкільного віку цих категорій, зокрема із використанням етнокультурних засобів, зумовила необхідність виявлення виховного потенціалу дитячого фольклору.

Постановка проблеми. Особливої уваги потребує дослідження особливостей використання дитячого фольклору в роботі з дітьми дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб із метою створення комфортного виховного середовища для відновлення в дітей означеної категорії емоційної рівноваги, активізації їхнього духовного та творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитячий фольклор як етнокультурний засіб виховання та розвитку дітей дошкільного віку привертав увагу багатьох науковців і педагогів. Зокрема, в сучасній науці уточнено категорію «дитячий фольклор», окреслено типологію текстів

цього різновиду за джерелом виникнення, призначенням, тематикою, образною системою, способом і часом виконання (Г. Довженок [2], С. Росовецький [7], Т. Полковенко [6]); розроблено методіку ознайомлення дітей дошкільного віку із такими малими фольклорними жанрами, як забавлянки, прислів'я, приказки, скоромовки, лічилки, загадки тощо (А. Богуш, Н. Лисенко [1], І. Луценко [4]); досліджено основні напрями виховання дітей засобами українського дитячого фольклору (Н. Сивачук [8], Я. Омельченко [5], Г. Котломанітова [3], В. Угровата [9]) та ін.

Постановка завдання. Метою статті є охарактеризувати призначення та особливості застосування у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб усних народних творів для дітей, а саме: колискових пісень, забавлянок, примовок, пісень-казок, жартівливих пісень і небилиць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб є надзвичайно психологічно вразливими, тому необхідно забезпечити їм емоційно комфортне середовище виховання та розвитку, сприяти відновленню емоційної стабільності та рівноваги. З цією метою використовуються етнокультурні засоби, і зокрема жанри дитячого фольклору. Дитячий фольклор становить собою сукупність різних за жанром творів, пов'язаних із життям і побутом дітей різного віку [2]. Серед них виокремлюють такі різновиди: твори усної народної словесності, що виконуються для дітей; різні за жанрами фольклорні твори, що побутують у дитячому середовищі; твори, які продукують діти в процесі власної комунікативної діяльності [6]. У процесі виховання та розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб пропонуємо використовувати такі жанрові різновиди дитячого фольклору, як колискові пісні, забавлянки, примовки, жартівливі пісні, пісні-казки, небилиці.

Коліскова пісня є ефективним етнокультурним засобом подолання тривожних почуттів, які нерідко охоплюють дитину дошкільного віку. Адже споконвіку твори цього ліричного жанру виконувалися для передавання дитині материнської ласки та любові, прагнення захистити її від усіляких негараздів і незгод; вони виступали своєрідним оберегом перед незнайомим ще дитині навколишнім світом. У роботі з цими дітьми колискові можна використовувати для встановлення психоемоційного контакту, зняття надмірного м'язового напруження, відновлення спокійного ритму дихання, заспокоєння, налаштування на позитивний лад, розвитку впевненості у власних силах, знеболення тощо [5, с. 157]. Оскільки в значній кількості таких дітей зафіксовано розлади сну, то виконання колискової та обряд заколисування сприятимуть відновленню міцного і

спокійного сну. Для створення атмосфери любові, ніжності, затишку та заспокоєння в процесі виховання та розвитку дітей цих категорій можна використовувати такі колискові, як, наприклад: *«Ой, ходить сон коло вікон»*, *«Заходить до хати зоря-зоряниця»*, *«Ніченька іде»*, *«Ой, у ліску на горішку»*, *«Сонько-дрімко»*, *«Котику сіренький»*, *«Коточок, не йди рано в садочок»*, *«Ой, кіт-воркіт»*, *«Люлі, люлі, люлі, налетіли гулі»*, *«Ой, ну, люлі, треба спати»* та ін.

Забавлянки та примовки, тобто короткі пісеньки гумористичного чи жартівливого змісту ігрової спрямованості, побудовані на єдності слова та музики, є одним із етнокультурних засобів активного спілкування дитини молодшого дошкільного віку з довкіллям, її розумового розвитку, виховання в неї чуття прекрасного. Разом з цим, їх використання сприяє попередженню виникнення або подоланню таких вже наявних у розвитку дітей із родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб тривожних особливостей, як замкненість, тривожність, плаксивість. За допомогою цих жанрів дитячого фольклору вихователь може створити невимушену позитивну атмосферу, і відповідно пришвидшити процес ресоціалізації дітей у нових умовах або обставинах, організувати комфортне середовище для відновлення їхньої емоційної рівноваги. Серед рекомендованих до використання в умовах ЗДО можна назвати такі забавлянки: *«Ладки, ладки»*, *«Гоп-гоп, гу-ту-ту»*, *«Ту-ру-ру»*, *«Одна ніжка тупоче»* та ін. З цією ж метою варто використовувати і примовки, такі як *«Кипи, кипи, кашко»*, *«Їли, їли кашку»*, *«Сорока-ворона»*, *«Печу, печу хлібчик»*, *«Кую, кую чобіток»*, *«Іде коза рогата»*, *«Зайчику, зайчику»*, *«Дрібушечки»*, *«Вода, вода холодна»* та ін.

Подібними за призначенням у роботі з дітьми середнього та старшого дошкільного віку є жартівливі пісні, які в гумористичній, іноді сатиричній, формі розкривають особливості усіх сфер життя людей. Спрямування цього жанру дитячого фольклору на комічний ефект покликане розважити й розвеселити дитину, відволікти її від неприємних спогадів, думок, хвилювань, зорієнтувати у системі правил і норм етикетної поведінки, загальноприйнятої серед представників нового для дитини соціального середовища. Найбільш поширеними українськими жартівливими піснями, рекомендованими до використання в умовах ЗДО, є такі: *«Маленькі дударі»*, *«Грицю, Грицю, до роботи»*, *«Мала білочка»* та ін.

Для подолання негативних наслідків пережитих дітьми психотравмивних ситуацій (поранення, смерті близької людини чи розлуки з нею, переселення, пожежі, стрілянини, ночівлі в бомбосховищі), зняття стану внутрішньої напруженості, емоційної тривожності та подальшого формування в них емоційного стану внутрішньої рівноваги, бадьорості,

пропонуємо використовувати пісні-казки. «Особлива мова українського дитячого музичного фольклору, зокрема українських народних музичних казок та казок із музичними вставками, багата на світ почуттів, переживань, настроїв, думок людини, допомагає дітям емоційно проявлятися, вивчати рідну мову, культуру та звичаї свого народу» [9]. Цей жанр музичного фольклору репрезентує навколишній світ за допомогою фантастичних образів птахів і тварин, наділяючи їх рисами вдачі людини, її поведінковими характеристиками та видами діяльності. Пісні-казки використовуються також для здійснення музично-естетичного виховання та розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, зокрема їхніх співацьких навичок, виховання стійкого інтересу до народного мистецтва. Пропонуємо такі пісні-казки, як *«Пальчику, пальчику, де ти бував!»*, *«Ладки, ладоньки, ладусі»*, *«Два півники»*, *«Качка»*, *«Ходить гарбуз по городу»*, *«Гриби»*, *«Ковалі»*, *«Бобер»*, *«На зеленому горбочку»*, *«Сонечко, сонечко»*, *«На виру, вирочку»* та ін.

Допоміжним етнокультурним засобом створення невимушеного комунікативного середовища, подолання пригніченого емоційного стану дітей є небилиці, або нісенітниці, вигадки. Це своєрідна музична гра слів, що передає комічний зміст шляхом навмисного порушення логіки викладу думки у висловлюванні або використанні різних значень одного й того ж чи кількох різних, схожих за звучанням, слів. Педагогічне значення небилиць полягає в тому, що неймовірність, анекдотичність описуваної в цих піснях ситуації викликає в дітей радісний, веселий настрій, спонукає до логічного розмірковування, фантазування, а також сприяє розвитку/або відновленню в них почуття гумору. У роботі з дітьми дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб пропонуємо використовувати такі небилиці: *«Був собі журавель»*, *«Ми з тобою йшли?»*, *«Ой піди ж ти, кцю»*, *«Танцювала риба з раком»*, *«Ходить гарбуз по городу»*, *«Чи ви чули, Тодосію, про таку чудасію»*, *«Ішла коза попід ліс»*, *«Я вам, люди, заспіваю ні сеї, ні тої»* та ін.

Висновки. Дитячий фольклор є продуктивним засобом соціокультурного виховання дошкільників, адже завдяки народним пісням, зокрема, колисковим пісням, забавлянкам, примовкам, жартівливим пісням, пісням-казкам, небилицям дитина ознайомлюється з культурною спадщиною рідного народу, формує свій музично-естетичний смак, розвиває мовленнєво-комунікативні здібності засобами рідної мови, відповідно збагачує свої знання про рідний край і виховується в національно-патріотичному дусі.

Список використаних джерел

1. Богуш, АМ., 2004. 'Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник', К. : *Знання*, 570 с.
2. Довженок, Г., 2007. 'Дитячий фольклор', *Енциклопедія сучасної України*. Доступно : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24401 [Дата звернення 23 травня 2018].
3. Котломанітова, ГО., 2016. 'Український дитячий фольклор як засіб формування партнерської взаємодії дітей', *Вісник Черкаського університету*, № 12, с. 81-87.
4. Луценко, ІО., 2008 'Моя країна – Україна. Українське народознавство для дошкільнят', К. : *Аконіт*, 64 с.
5. Омельченко, ЯМ., 2015. 'Колискові пісні як засіб відновлення базової рівноваги травмованих дітей', Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки: методичний посібник, К. : *Логос*, 232 с.
6. Полковенко, Т., 2001. 'Джерела української етнопедагогіки: дитячий фольклор'. Доступно : <http://abetka.ukrlife.org/djerela.html> [Дата звернення 27 травня 2018].
7. Росовецький, СК., 2007. 'Український фольклор у теоретичному висвітленні. Посібник для університетів', *Частина 2. Жанри*, К. : *Видавництво Українського фіто соціологічного центру*, 396 с.
8. Сивачук, Н., 2016. 'Виховний потенціал українського регіонального фольклору: [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів]', Умань : *ФОП Жовтий О. О.*, 151 с.
9. Угровата, ВІ., 2017. 'Патріотичне виховання дошкільників засобами музичного фольклору'. Доступно : <http://krvuzcdyt.krimeду.com/ru/article/patriotichne-vikhovannya-doshkilnikiv-zasobami-muz-2.html> [Дата звернення 28 травня 2018].

References

1. Bohush, AM., 2004. 'Ukrayins'ke narodoznavstvo v doshkil'nomu zakladi: navchal'nyu posibnyk (Ukrainian ethnology in a preschool : a manual)', K. : *Znannya*, 570 s.
2. Dovzhenok, H., 2007. 'Dytyachyy fol'klor (Children's Folklore)', *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny*. Dostupno : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24401 [Data zvernennya 23 travnya 2018].
3. Kotlomanitova, HO., 2016. 'Ukrayins'kyy dytyachyy fol'klor yak zasib formuvannya partners'koyi vzayemodiyi ditey (Ukrainian children's folklore as a means for the formation of partnership interaction of children)', *Visnyk Cherkas'koho universytetu*, № 12, s. 81-87.
4. Lutsenko, IO., 2008 'Moya krayina – Ukrayina. Ukrayins'ke narodoznavstvo dlya doshkil'nyat (My country is Ukraine. Ukrainian ethnic studies for preschoolers)', K. : *Akonit*, 64 s.
5. Omel'chenko, YAM., 2015. 'Kolyskovi pisni yak zasib vidnovlennya bazovoyi rivnovahy travmovanykh ditey (Lullabies as a means of restoring the basic equilibrium of injured children)', *Psykhologichna dopomoha dityam u kryzovuykh sytuatsiyakh: metody i tekhniky: metodychnyy posibnyk*, K. : *Lohos*, 232 s.

6. Polkovenko, T., 2001. 'Dzherela ukrayins'koyi etnopedahohiky: dytyachyy fol'klor (Sources of Ukrainian ethnopedagogy: children's folklore)'. Dostupno : <http://abetka.ukrlife.org/djerala.html> [Data zvernennya 27 travnya 2018].
7. Rosovets'kyu, SK., 2007. 'Ukrayins'kyu fol'klor u teoretychnomu vysvitlenni. Posibnyk dlya universytetiv (Ukrainian folklore in theoretical coverage. A manual for universities)', *Chastyna 2. Zhanry, K. : Vydavnytstvo Ukrayins'koho fito sotsiologichnoho tsentru*, 396 s.
8. Syvachuk, N., 2016. 'Vykhovnyy potentsial ukrayins'koho rehional'noho fol'kloru: [navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchal'nykh zakladiv] (Educational potential of Ukrainian regional folklore: [a manual for students of higher educational institutions])', Uman' : *FOP Zhovtyy O. O.*, 151 s.
9. Uhrovata, VI., 2017. 'Patriotychne vykhovannya doshkil'nykiv zasobamy muzychnoho fol'kloru (Patriotic upbringing of preschool children by means of musical folklore)'. Dostupno : <http://krvuzcdyt.krimeedu.com/ru/article/patriotichne-vikhovannya-doshkilnikiv-zasobami-muz-2.html> [Data zvernennya 28 travnya 2018].

УДК 373.2.091.3:81`243

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

*TO THE ISSUE OF PEDAGOGIC TECHNOLOGIES USE IN WORK ON
TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE TO JUNIOR PRESCHOOL CHILDREN*

І. О. Мордоус, І. М. Куценко

Актуальність дослідження. Оскільки мова – це засіб комунікації, формування світогляду та розвитку особистості, а іноземна мова дозволяє збагатити ці процеси, виникає необхідність удосконалення процесу ознайомлення дітей з останньою. Значущість дослідження полягає в тому, що навчання дітей іноземної мови на даному етапі розвитку суспільства є однією з важливих проблем сучасної дошкільної освіти. Суспільство виховує прогресивних дітей, тому саме на даному етапі становлення України, як незалежної та самостійної держави, постає актуальним використання інноваційних технологій, як сучасного

Urgency of research. Since language is a means of communication, the formation of a worldview and the development of personality, and a foreign language can enrich these processes, there is a need to improve the process of familiarizing children with the latter. The significance of the study is that teaching children of foreign languages at this stage of society's development is one of the important problems of modern preschool education. The society educates progressive children; therefore, at this stage of the formation of Ukraine as an independent and separate state, the use of innovative technologies as a modern means of development of the child appears urgent. It is exactly the junior preschool period